

21.10.2019

Sivistysvaliokunta
Eduskunta

Viite: Valiokunnan lausuntopyyntö 9.10.2019

MIELI ry:n lausunto sivistysvaliokunnalle

Eduskunnan sivistysvaliokunta on pyytänyt MIELI Suomen Mielenterveys ry:ltä (entinen Suomen Mielenterveysseura) asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2020 yleisesti (PL 29) sekä erityisesti talousarvioesitykseen ja julkisen talouden suunnitelmaan sisältyvistä toimista kulttuurin ja liikunnan kehittämiseksi, niiden hyvinvointivaikutusten tunnistamiseksi ja lisäämiseksi sekä kulttuurin ja liikunnan kentän toimijoiden - taiteilijoiden ja urheilijoiden – toimintamahdollisuuksien ja toimeentulon vahvistamiseksi.

Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2020-2023

MIELI ry tukee vahvasti hyvinvoinnin lisäämisen asettamista pääministeri Rinteen hallituksen ohjelman talouspolitiikan päämääräksi. Hyvinvointia ei voi olla ilman mielenterveyttä, sillä mielenterveys on yksi hyvinvoinnin perusehdoista. Mielenterveys rakentuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Arjen ja elinympäristön vaikutus on vahvimillaan lapsuudessa ja nuoruudessa, mutta kulttuurin ja liikkumisen vaikutuksista mielenterveyteen on näyttöä myös aikuisiällä ja ikäihmisten keskuudessa.

MIELI ry:n näkemyksen mukaan monet julkisen talouden suunnitelman opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan lisäpanostukset tukevat suomalaisten mielenterveyttä. Subjekttiivinen varhaiskasvatusoikeus, oppilas- ja opiskelijahuollon vahvistaminen ja maksuttomien harrastusmahdollisuuksien edistäminen sekä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen laatuohjelmat ja oppivelvollisuuden laajentaminen 18 ikävuoteen tukevat osaltaan lasten ja nuorten mielenterveyden edistämistä.

Mielenterveysstrategia

Päivittäisten kasvu- ja toimintaympäristöjen vaikutus lasten ja nuorten mielenterveyteen on merkittävä. Suojaavia tekijöitä ovat mm. turvallisuus, toimijuuden ja osallisuuden kokemukset, ryhmään kuuluminen sekä mielenterveyttä vahvistavien taitojen harjoittelu. On erinomaista, että lasten ja nuorten hyvinvointia tukevia palveluita, kuten oppilas- ja oppilashuoltoa, vahvistetaan. Palveluita tarvitaan, kun hyvinvointi on jo heikentynyt. Palveluiden tarve ei vähene, jos tavoitteellinen mielenterveyttä edistävä työ puuttuu.

MIELI ry katsoo, että kaikissa opetusympäristöissä varhaiskasvatuksesta korkeakouluun on välttämätöntä vahvistaa yhteisöjen ja sen kaikkien jäsenten mielenterveyttä määrätietoisesti ja suunnitelmallisesti.

Lausunnoilla olevassa mielenterveysstrategian luonnoksessa esitetään, että kasvuikäisten mielenterveystaitoja ja hyvän itsetunnon kehittymistä vahvistetaan panostamalla

21.10.2019

mielenterveystaitoja edistävien työtapojen koulutukseen sekä vaikuttamalla toimintakulttuuriin opetusympäristöissä. Tähän on saatavilla toimintamalleja, jotka lisäävät kasvatus- ja opetusalan henkilöstön ymmärrystä ja osaamista siitä, miten jokapäiväisessä arjessa voidaan vahvistaa lapsen ja nuoren mielen hyvinvointia. Näitä toimintamalleja voidaan levittää ja juurruttaa kunnissa varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle Hyvän mielen koulu –toimenpideohjelman muodossa 1 miljoonan euron suuruisella vuotuisella määrärahalla. Tämän osana voidaan varmistaa, että oppimisympäristöjen turvallisuutta suunniteltaessa sovitaan psyykkistä ja sosiaalista turvallisuutta koskevat toimenpiteet sekä toimet turvallisen ryhmäytymisen tukemiseksi. Turvallinen ryhmä ja hyvät mielenterveystaidot kuuluvat kiusaamisen ehkäisyyn keskiöön.

Jo aikaisemmin Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön (Itla) ja MIELI ry:n yhteinen tietolähde Kasvun tuki on levittänyt tietoa vaikuttavista työotteista ja -menetelmistä lasten ja nuorten mielenterveyden tukemiseksi ja juurruttanut Lapset puheeksi -menetelmää koulujen käyttöön. Tätä työtä on tarpeen jatkaa.

Lukion uudistuneen opetussuunnitelman toimeenpanossa edistetään laaja-alaisen yleissivistyksen vahvistumista. Tähän sisältyy keskeisesti nuoren elämäntaitojen ja mielenterveystaitojen vahvistaminen. Kaikilla toisen asteen opiskelijoilla tulee olla yhtäläinen oikeus näiden taitojen oppimiseen.

MIELI ry katsoo, että opetus- ja kulttuuriministeriöllä on tärkeä rooli mielenterveysstrategian toimeenpanossa, mikä tulee ottaa hallinnonalalla huomioon.

Valtion talousarvio vuodelle 2020 (PL 29)

MIELI ry pitää opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan toimintaympäristön analyysia oikeasuuntaisena. Erityisen tärkeänä MIELI ry pitää lasten ja nuorten hyvinvoinnin haasteisiin vastaamista ja hyvinvoinnin eriarvoisuuden vähentämistä myös taiteen, kulttuurin ja liikunnan keinoin. Vaikka monet talousarvion pääluokan yhteiskunnallisista vaikuttavuustavoitteista tukevat myös väestön mielenterveyttä, **MIELI ry pitää hallinnonalan hyvinvointivaikutuksia niin merkittävänä, että ne tulisi lisätä hallinnonalan yhteiskunnallisiin vaikuttavuustavoitteisiin.** Näin hallinnonalan vaikuttavuustavoitteet tukisivat selkeästi Rinteen hallituksen talouspolitiikan keskeisintä tavoitetta, hyvinvoinnin edistämistä.

Taide ja kulttuuri vahvistavat ihmisten mielenterveyttä osana hyvinvointia. Talousarvion linjaukset taiteen ja kulttuurin tuomisesta ihmisten arkeen, kuten varhaiskasvatukseen ja koulupäivän harrastustoimintaan, elinympäristöihin sekä sosiaali- ja terveystoimen palveluihin ovat kannatettavia. Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset ovat erityisen suuria haavoittuvassa asemassa olevissa väestöryhmissä, joille taide ja kulttuuri ovat usein saavuttamattomissa. Kunnissa kulttuuritoiminnan sekä hyvinvointia ja terveyttä edistävän kulttuuritoiminnan henkilöstöresurssit ovat erittäin vähäiset. Varsinkin erityisryhmille kohdistettua hyvinvointia lisäävää kulttuuritoimintaa on edelleen heikosti saatavilla, vaikka uusi kuntien kulttuuritoimintalaki korostaa, että ihmisillä tulee olla yhdenvertainen mahdollisuus luovaan ilmaisuun ja toimintaan sekä kulttuurin ja taiteen tekemiseen ja kokemiseen. Täten valtion toimien tulisi kohdentua erityisesti eriarvoisuuden poistamiseen taiteen ja kulttuurin saavutettavuudessa ja saatavuudessa.

Nykytiedon valossa liikkuminen vaikuttaa mielenterveyteen kaikissa ikäryhmissä ja vaikutuksia voidaan saavuttaa, vaikka liikkuminen ei olisi fyysisesti vaativaa tai intensiivistä. Eri ikäryhmissä liikunnan motiivit ovat usein mielen hyvinvointiin liittyviä,

21.10.2019

kuten rentoutuminen, mielialan kohoaminen tai mahdollisuus sosiaaliseen kanssakäymiseen. Lapsilla liikkuminen edistää mielen toimintojen kehittymistä. Ikääntyneillä muistitoimintojen heikentyminen ja psyykinen oireilu vähenevät säännöllisellä liikunnalla. Matalan kynnyksen liikuntapalvelujen turvaaminen on erityisen tärkeää, sillä usein kynnys liikuntapalveluiden käyttöön on korkea niillä, joiden elämässä on monenlaisia haasteita. Liikunta sosiaalisena, osallistavana ja yhteisöllisyyttä vahvistavana toimintana tukee parhaimmillaan mielenterveystyötä.

Taide- ja kulttuuripalveluiden sekä liikkumisen edistämisen yhdenvertaisen saatavuuden ja saavutettavuuden turvaaminen on tärkeää. Tämä tarkoittaa yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia ja kulttuuristen oikeuksien toteutumista. Hallinnonalan toimijoiden tavoitteissa tulisi painottaa erityisesti vähän liikkuvien ja kulttuuripalveluja vähän käyttävien tavoittamista. Eriarvoisuuden vähentäminen tulisi olla kriteerinä myös teattereiden, orkestereiden ja museoiden valtionosuuksien ja –avustusten jaossa.

29.80 Taide ja kulttuuri

MIELI ry tukee talousarvioesityksen tavoitetta lisätä osallisuutta kulttuuriin ja kaventaa eri väestöryhmien eroja osallistumisessa. Talousarvioesityksen selvitysoosan mukaan hyvinvointia ja terveyttä edistävän taide- ja kulttuuripalvelutoiminnan tulee vakiintua sosiaali- ja terveydenhuoltoon. MIELI ry pitää kohdennusta liian kapeana, sillä hyvinvoinnin edistäminen tapahtuu pääosin poikkihallinnollisesti muualla kuin sosiaali- ja terveydenhuollossa, mm. kansalais- ja vammaisjärjestöjen tai kulttuurialan työssä.

29.90 Liikuntatoimi

Väestön vähäinen fyysinen aktiivisuus ja liikkumattomuus heikentävät fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia kaikissa ikäryhmissä. MIELI ry yhtyy talousarviossa esitettyihin liikuntapolitiikan päämääriin. Erityisen tärkeänä MIELI ry pitää OKM:n ja STM:n koordinoiman valtakunnallisen terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan linjausten toimeenpanoa.

Liikunnan kansalaisjärjestötoiminnan osalta tulee huomioida sen laaja-alaisuus. Myös monet muut kansalaisjärjestöt kuin perinteiset urheiluseurat ja liikuntajärjestöt edistävät liikkumista väestössä.

Huippu-urheilussa tulee nykyistä vahvemmin kiinnittää huomiota urheilijoiden psyykkiseen kuormittuneisuuteen ja mielenterveyden ongelmien, mukaan lukien syömishäiriöiden, ehkäisyyn.

Liikunnan yhdenvertaisuuden edistämiseksi on momentissa 29.90.50 esitetty 1,5 miljoonaa euroa. **MIELI ry pitää yhdenvertaisuuden edistämisen määrärahaa riittämättömänä**, koska nimenomaan vähiten liikkuviin kohdistuvilla toimilla saavutetaan paras kustannusvaikuttavuus. Varsinkin liikunta harrastamattomilla ja istumapainotteista elämää viettävillä on todennäköistä, että pienikin lisäys liikkumisen määrään vaikuttaa myönteisesti psyykkiseen hyvinvointiin.

29.91. Nuorisotyö

MIELI ry pitää talousarvion nuorisotyön ja –politiikan tavoitteita oikeasuuntaisina. Mielenterveyden haasteet ovat nousseet nuorten ja nuorten aikuisten merkittävämmäksi hyvinvointiuhaksi. **MIELI ry esittää, että nuorisotyön ja –politiikan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteisiin lisätään nuorten hyvinvoinnin vahvistuminen.**

Nuorisotyö ja etsivä nuorisotyö voivat merkittävällä tavalla edistää nuorten mielenterveyttä ja ehkäistä mielenterveyden ongelmia. Nuorten vapaa-ajan toimintojen

21.10.2019

ja nuorisotyön ammattilaisille ja vapaaehtoisille tulee antaa riittävä osaaminen mielen hyvinvoinnin vahvistamiseen osaamiskeskustoiminnan tai muun toiminnan kautta. Monialaista yhteistyötä kouluhenkilöstön ja nuorisotoimen välillä tulee vahvistaa.

Väestötasolla merkittävästi lisääntyneen nuorten psyykkisen oireilun takia tulee, osana valtakunnallista nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaa vuosille 2020—2023, **varmistaa että nuorisoalan osaamiskeskusverkostossa säilyy nuorisoalan mielenterveyttä ja hyvinvointia edistävän työn osaamiskeskus**. Kyseinen osaamiskeskus Vahvistamo on perustettu vuonna 2018 MIELI ry:n ja Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:n yhteistyönä osaksi OKM:n nuorisoalan osaamiskeskusten verkostoa.

Yhteenveto lausunnosta

Julkisen talouden suunnitelman hyvinvointitavoitteiden saavuttamiseksi MIELI ry esittää valtakunnallista Hyvän mielen koulu -toimenpideohjelmaa, jonka avulla juurrutetaan toimintamalleja mielenterveysosaamisen ylläpidolle ja kehittämiselle kunnissa varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle.

MIELI ry tukee talousarvioesityksen tavoitetta lisätä osallisuutta kulttuuriin ja kaventaa eri väestöryhmien eroja osallistumisessa. MIELI ry painottaa, että taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset ovat saavutettavissa myös sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolella tapahtuvalla toiminnalla.

Vuoden 2020 talousarvion liikuntatoimen osalta MIELI ry painottaa, että paras hyötysuhde määrärahoista on saavutettavissa kohdistamalla toimet kaikkein vähiten liikkuviin. MIELI ry esittää liikunnan yhdenvertaisuuden edistämiseen tarkoitetun määrärahan (momentti 29.90.50) korottamista.

Nuorten lisääntyneen mielenterveysoireilun takia MIELI ry pitää tähdellisenä, että talousarvioesityksessä nuorisoalan osaamiskeskusverkostossa (momentti 29.91.50) yhden osaamiskeskuksen tehtäväksi määritellään talousarviossa mielenterveyttä ja hyvinvointia edistävä työ.

Lausunnon kirjoittamiseen ovat osallistuneet MIELI ry:n kehitysjohtaja Kristian Wahlbeck, yksikön johtaja Marjo Hannukkala ja johtava asiantuntija Meri Larivaara.

Kunnioitavasti,

Sari Aalto-Matturi
Toiminnanjohtaja

sari.aalto-matturi@mieli.fi

Jakelu

Eduskunnan sivistysvaliokunta